

Висновки. На думку конструктивістів, існування різноманітних культур ґрунтується на спільності конструкцій, що створюються, оскільки представники однієї культури конструюють схожу духовну дійсність, мають доступ до одних і тих же семантичних макроструктур (міфів), які є передумовою взаєморозуміння. Вони містять факти, думки, системи цінностей, що зібрані в груповій пам'яті, які передаються від генерації до генерації через виховання і освіту та впливають на діяльнісну орієнтацію носіїв культури, причому міжіндивідуальні конструкції дійсності постійно змінюються. Побудова культури й релігії на відкритих началах, за конструктивістською логікою, є неможливою, оскільки вони завжди замкнені на своїх описуваннях. Культура й релігія живуть у власній дійсності й тільки в цьому аспекті є недоступними для політичних маніпуляцій. Культура завжди організаційно замкнена, а побудова культури на відкритих началах є стратегією управління певної еліти. Тому, будь-які впливи, в тому числі й економічного характеру, як атака на ґрунтовні цінності, постає культурною війною. При цьому, в сучасних умовах йдеться, перш за все, про інформаційні впливи або «організаційну зброю», оскільки їх метою є деградація певної культури як соціальної взаємодії в цій культурі. Глобалізація є не фінальним, а перехідним етапом еволюції соціокультурної дійсності у якісно новий стан – стан співіснування відкритих і закритих сегментів культури й релігії, що відповідає принципам сільової методології концепції радикального конструктивізму.

Список використаних джерел

1. Арестова О. Н. О соотношении физических и смысловых параметров коммуникативного пространства / О. Н. Арестова, И. А. Пахомов // Вопросы психологии. – 2002. – №2. – С.112–123.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Академія-Центр; Мидіум, 1995. – 323 с.
3. Дюркгейм Э. Представления индивидуальны и представления коллективны / Э. Дюркгейм // Социология. Ее предмет, метод, предназначение. – М.: Канон, 1995. – С.5–140.
4. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни // Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. – М.: Канон+, 1998. – С.175–231.
5. Енчева С. Православная этика и дух посттоталитаризма / С. Енчева // Религия и церковь в центрально-восточной Европе в начале XXI века. – М.: ИНИОН РАН, 2006. – С.107–114.
6. Еременко В. П. Православная концепция исторического процесса в свете современности / В. П. Еременко. – Киев: Вища школа, 1991. – 206 с.
7. Жаловага А. С. Антропологична природа християнства: монографія / А. С. Жаловага. – К.: 2008. – 288 с. – Бібліогр.: С.276–288.
8. Луман Н. Тавтологія і парадокс в самоописаннях сучасного суспільства / Н. Луман // Соціо-Логос. – М.: Прогрес, 1991. – Вип.1. – С.194–219.

References

1. Arestova O. N. O sootnoshenii fizicheskikh i smyslovykh parametrov kommunikativnogo prostranstva / O. N. Arestova, I. A. Pahomov // Voprosy psihologii. – 2002. – №2. – С.112–123.
2. Berger P. Social'noe konstruirovaniye real'nosti. Traktat po sociologii znaniya / P. Berger, T. Lukman. – М.: Academia-Centr; Medium, 1995. – 323 s.
3. Djurkgejm Je. Predstavleniya individual'nye i predstavleniya kolektivnye / Je. Djurkgejm // Sociologiya. Ее predmet, metod, prednaznachenie. – М.: Kanon, 1995. – С.5–140.
4. Djurkgejm Je. Jelementarnye formy religioznoj zhizni // Mistika. Religija. Nauka. Klassiki mirovogo religiovedeniya. Antologiya. – М.: Kanon+, 1998. – С.175–231.
5. Encheva S. Pravoslavnaja jetika i duh posttotalitarizma / S. Encheva // Religija i cerkov' v central'no-vostochnoj Evrope v nachale XXI veka. – М.: INION RAN, 2006. – С.107–114.

6. Eremenko V. P. Pravoslavnaja koncepcija istoricheskogo processa v svete sovremennosti / V. P. Eremenko. – Kiev: Vishha shkola, 1991. – 206 s.

7. Zhalovaga A. S. Antropologichna pryroda hrystyjanstva: mono-grafija / A. S. Zhalovaga. – К.: 2008. – 288 с. – Bibliogr.: С.276–288.

8. Luman N. Tavtologija i paradoks v samoopisanijah sovremennogo obshhestva / N. Luman // Socio-Logos. – М.: Progress, 1991. – Вyp.1. – С.194–219.

Vergeles K. M., PhD, Associate Professor, Vinnitsa National Medical University Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Culture and religion in the context of globalization

The authors elucidate the changes taking place in the culture and religion in modern times. Due to globalization focuses on the methodology of radical constructivism, in which knowledge is not a reflection of reality, and its cybernetic model. Knowledge of the mechanism acts as a kind of adaptation to the environment. It is noted the active role which man constructs reality and reality, and to the existence of numerous versions and reality, and reality. This approach explains the diversity of cultures and religions, their dynamics nowadays.

Keywords: religion, culture, people, radical constructivism, society, reality, reality, globalization, glocalization.

Vergeles K. H., кандидат философских наук, доцент, Винницкий национальный медицинский университет им. Н. И. Пирогова (Украина, Винница), kvergeles@gmail.com

Культура и религия в контексте глобализации

Статья посвящена раскрытию тех изменений, которые происходят в культуре и религии в современности. В связи с процессами глобализации особое внимание уделяется методологии радикального конструктивизма, в которой знание как таковое не является отражением действительности, а ее кибернетической моделью. Знание выступает своего рода механизмом адаптации к окружающей среде. Отмечается активная роль человека, который конструирует действительность и реальность, а также право на существование многочисленных версий и действительности, и реальности. Такой подход объясняет многообразие культур и религий, их динамику в современности.

Ключевые слова: религия, культура, человек, радикальный конструктивизм, социум, действительность, реальность, глобализация, глокализация.

* * *

УДК 130.2

Іванова Н. В.,

кандидат філософських наук, доцент, завідувач відділення «Дошкільне виховання», Луцький педагогічний коледж, докторант кафедри філософії та соціології, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса), iva_chumbas@mail.ru

КРЕАТИВ МИСЛЕННЯ В СТРАТЕГІЯХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ І МЕТОДОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЙ

Показано, що важливим фактором вивчення природи в процесі розвитку науки і філософії є мислення, яке формується на основі активної розумної (інтелектуальної) діяльності. Зазначено, що продуктивність мислення визначається його методологічним змістом, інтелектуальний та епистемологічний статус якого надає послідовності і змісту пізнавально-раціональної діяльності. Доведено, що метод є категоріальною характеристикою новосвропейської науки, раціонального пізнання і мислення, а також метод асоціює концептуальні форми канону та органу мислення, стилю та підходу в дослідницькому процесі, категоріального ладу, парадигм та наукових програм. Підкреслюється, що раціональне мислення як стратегія науки і культури епохи Модерну відбувається під впливом різних за характером факторів: соціокультурних, ціннісних, економічних, політичних. Для пояснення процесу формування мислення автор залучає феномен скептицизму, який в процесі історії розвитку філософії здійснював важливий вплив на становлення творчого мислення в різних сферах соціокультурної діяльності.

Ключові слова: раціоналізм, метод, мислення, культура, наука, пізнання, скептицизм, емпіризм.

Розвиток сучасної науки, освіти, культури неможливо уявити без продуктивного мислення. Філософи і вчені-дослідники вбачають у феномені мислення найголовнішу умову для вирішення актуальних завдань для поступу

суспільства. Мислення є способом освоєння оточуючої реальності. Вже в епоху Нового часу наука показує, що найкращим втіленням розумності, доцільності, гармонії, досконалості постає природа. В даному аспекті відбувається відхід від теоцентричної («віро-центричної») традиції мислення в сторону до науково-пізнавальної (раціональної). Дана традиція стає основою наукової свідомості як результату осмислення накопичених знань в процесі вивчення природи. В такій ситуації знання потрібно розуміти як таке, що не зводиться до результатів пізнання, а є продуктом певної культурно-історичної асиміляції цих результатів, «вписування» нової інформації в систему цивілізації. Знання характеризується перехрещенням процесів пізнання та усвідомлення істини. Номо невід'ємне від свідомості. Адже спосіб, в який знання існує, визначається свідомістю. Таким самим способом конститується і наука як розвинена форма знання. А разом з нею і раціональне мислення. В такій ситуації актуальним є дослідження особливостей мислення в науковому пізнанні і розвитку культури.

Проблема мислення завжди займала важливе місце в працях філософів, педагогів, психологів, культурологів. Серед них потрібно виокремити класичні роботи Р. Декарта, Дж. Локка, І. Канта, Г. Гегеля, Ф. В. Шеллінга, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера та ін. В сучасних дослідженнях мислення необхідно виокремити праці М. К. Мамардашвілі, В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, С. Б. Кримського, С. В. Пролеєва, М. Д. Култасової, В. М. Розіна та ін. Але не до кінця вивченим залишається раціональний аспект мислення, що і визначило головне завдання та мету статті.

Дослідження взаємозв'язку мислення і розуму вимагає враховувати той факт, що наука відрізняється від побутової, «повсякденної» свідомості, оскільки будується на передумовах усвідомленого, раціонально осмисленого вибору знань та інформації, їх вилучення з оточуючого світу; вона потребує відрізнити істотне від неістотного, часткове від загального, закономірне від довільного, репродуктивного від неповторного тощо. Для такого розрізнення недостатньо однієї емпіричної (досвідної) бази; тут виникає потреба в способі, в методі. І не просто методі, але методологічній свідомості, оскільки «усвідомлений вибір передбачає на рівні методу нормативно-ціннісні установки, управління дослідницьким процесом у напрямі збереження певного кодексу наукової коректності» [3, с. 110].

В якості компоненти інтелектуальної і пізнавальної діяльності метод являє собою утворення рефлексивного рівня. На ньому заснована можливість «аналізувати і розвивати систему регулятивних принципів, правил, норм мисленнєвої діяльності відносно незалежно від її актуальної реалізації у вигляді сукупності пізнавальних дій (операцій процедур) суб'єкта, виходячи з особливостей вирішуваної проблеми, цілей і завдань дослідження, вихідної інформації про досліджуваний об'єкт і тих знань, які є передумовою цього. Поза цими умовами неможливо існування метода і як сукупності доцільних дій (операцій, процедур) дослідника, оскільки доцільність не властива їх змісту іманентно, а привноситься в процесі осмислення нормативним знанням» [5, с. 238], – вважає В. К. Лукашевич.

Особливий інтелектуальний та гносеологічний статус методу як знання про зміст і послідовність пізнавальних

і раціональних дій надає, по-перше, виконувана ним регулятивна функція, оскільки це знання повинно, як мінімум, забезпечити їх цілеспрямованість. По-друге, вказаний статус надає його мисленнєво-рефлексивна функція, яка розкриває основи запропонованого в методі способу дій. Вказані функції не властиві ідеальному мисленнєвим діям, котрі вже певним способом спрямовані безпосередньо на природження предметного знання (операціям при осмисленні даних спостережень та експериментів, пізнавальним операціям при побудові абстрактних конструктів теорії тощо). Вони виконують чітко виражену «креативну функцію, тобто функцію творення нового, в даному випадку нового знання і нового мислення» [5, с. 239]. Нагадаємо, що мова йде про епоху Нового часу і епоху Просвітництва, в умовах яких відбувається кардинальна перебудова як стратегій пізнання і мислення, так і методів пізнання.

Метод є категоріальною характеристикою новоєвропейської науки, отже, раціонального пізнання і мислення. Він є однаково необхідним як на шляху пошуку істини, так і її усвідомлення в контексті знання, яке інтенсивно формувалося в епоху Нового часу для потреб теорії і практики. Дана обставина і здійснює неминучу трансформацію методу в «методологічну свідомість», котра висвітлює специфіку науки і як способу пізнання, і як соціального інституту, що включає систему оцінки та прийняття наукових тверджень. А там, де оцінка, там, зрештою, формується відповідна система цінностей, на основі яких формується відповідна система знань та мислення. Відносно «практичної галузі (в тому числі таке зване практичного розуму і практичних міркувань), метод приймає вигляд стратегії, способу прийняття рішень, трансформації операцій у директиву. У теоретичній сфері метод асоціює концептуальні форми канону та органу мислення, стилю та підходу в дослідницькому процесі, категоріального ладу мислення, парадигм та наукових програм. Ці концептуальні форми і характеризують метод у контексті методологічної свідомості. У даному відношенні метод не може бути редукований до чисто інструментального функціонування, до простого знаряддя, але передбачає усвідомлення нормативно апаратних засобів та ціннісних настанов у їх нероздільній єдності» [3, с. 111], – вказує С. Б. Кримський.

В контексті методологічної свідомості можна виокремити в якості одного з основних раціональний метод пізнання. Його можна визначити також як раціональну стратегію мислення, що характеризується змістовністю, складною будовою. Дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів показують, що в науці Нового часу установка на об'єктивність за рахунок елімінації суб'єктивних факторів, що деформували знання, є орієнтація на досвід у формі експерименту, а також на математизацію наукового знання, і, будучи конкретизацією раціоналістичних світоглядних установок, одержали послідовну реалізацію та рефлексивне методологічне осмислення. В наступних дослідженнях було показано, що як антична, так і середньовічна філософська та наукова думка була орієнтована на одержання об'єктивного знання, яке називалося «логосом», «єдиним», «ідеями», «сутностями»; що і до Нового часу емпіричне, досвідне знання приймалося за основу; що основоположники науки Нового часу пов'язували науку та її результати з питаннями про «правильне влаштування суспільства і

моральності, тобто наукове знання в їх розумінні не було ціннісно нейтральним феноменом науки» [1, с. 481], – наголошує П. П. Гайденко.

Важливо підкреслити, що раціональне мислення як стратегія науки і соціокультурного буття епохи Нового часу (Модерну) відбувається під впливом ряду різних за характером факторів. Потрібно відзначити дію соціальних умов, які з розвитком ринкової економіки набули небаченої раніше динамічності і непрогнозованості, стимулюючи тим самим розширення горизонту творчих пошуків і антидогматизм, тобто антитеоцентризм пізнавальної діяльності вчених. Спрацювали, безумовно, також внутрішньонаукові фактори, зокрема, все частіше виникали ситуації, пов'язані з усвідомленням проблематичності і непевноти інтерпретацій експериментальних даних, заснованих на попередніх «самоочевидних» принципах. В таких випадках виникала необхідність осмислення змісту і генези даних принципів, що, в свою чергу, виводило наукову рефлексію на рівень філософського мислення і методологічної свідомості. Остання, в свою чергу, є формою експлікації процесу розширення методу в інтелектуальну або мисленнєву систему. Для раціональних стратегій мислення новоєвропейського періоду розвитку науки методологічна свідомість постійно «занурена» в конкретний предметний матеріал. Ціннісні настанови методологічної свідомості, в залежності від конкретного матеріалу, зв'язку із завданнями спеціальних наук виявляють певні стереотипи наукового пояснення та опису (парадигми), а також науково–дослідницькі програми. А сам спосіб «занурення» методу в конкретний, матеріал виражає в методологічній свідомості стиль пізнавальної діяльності. В результаті сама методологічна свідомість може бути в загальній формі охарактеризована в якості «єдності стилю та методу пізнавальної діяльності» [3, с. 114].

Необхідно виходити з того, що визнаний основоположник раціоналізму Р. Декарт (як і основоположник емпіризму Ф. Бекон), не обмежував свої філософсько–методологічні дослідження рамками суто внутрішньо наукового контексту. Він обґрунтовує необхідність створення науки, котра могла б бути корисною також і в сфері практичної, прагматичної діяльності. Ідеал такої науки (як і філософії) – це єдина система знання, основу якої складають найбільш загальні положення («першоначала»). В системі філософського знання і мислення вони викладені в метафізиці; в науковому знанні – це основні постулати і правила логіки та математики, котрі являють собою «вроджені ідеї», властиві свідомості суб'єкта пізнання з початку, його появи, незалежно від змісту дослідницької роботи, яка передбачається, а також найбільш загальні принципи і поняття, що корелюються зі специфікою конкретної предметної області. Їх генезу Р. Декарт пов'язує із якістю і очевидністю, необхідними при їх висуненні, розглядаючи цей процес в єдиному контексті свого уявлення про правила наукового методу. А разом з ним і правила раціонального мислення. «Перше, – вказував Р. Декарт, – ніколи не приймати за істинне нічого, котре я не визнавав би таким з очевидністю, тобто ретельно уникати поспішності та упередження і включати в свої судження лише те, що уявляється моему розуму настільки ясно і чітко, що ніяким чином не зможе дати привід до сумніву. Друге – ділити кожну з аналізованих мною проблем на стільки частин, скільки буде потрібно,

щоб їх краще вирішити. Третє – розташовувати свої думки в певному порядку, починаючи з предметів простих і які легко пізнаються, і сходити, мало–помалу, як по щаблям, до пізнання найбільш складних, допускаючи існування порядку навіть серед тих, котрі в природному розвитку речей передують один одному. І останнє – робити всюди переліки настільки повні і огляди настільки всезагальні, щоб бути впевненим, що нічого не пропущено» [2, с. 260].

Не викликає сумніву, що дана проблема є складною, причому не лише для Р. Декарта, але й для сьогодення. Мова йде про наступне, зазначає М. К. Мамардашвілі: «З одного боку, ми знаємо про світ, про природні події в ньому в тій мірі, в якій можемо їх розгорнути просторово, елімінувавши з них будь–яке допущення, будь–яку тінь внутрішніх мислєподібних станів. І тоді ці природні стани ми досягаємо ясно і чітко: ясність і чіткість – це критерій *sine que non* Декарта. А з іншого боку, ми знаємо і про свідомі явища, котрі супроводжують пізнання перших. В тому смислі, що при цьому здійснюються акти спостереження, які передбачають перетворюваність фізичних впливів (з відчуттів) у феноменальну матерію мислення, котра нам повинна бути відома і використання якої – як «чуттєвих даних» – неможливо уникнути» [6, с. 754–755]. Саме це перетворення – таїна, яка не підлягає поясненню, але до якої можемо підходити на рівні, або в контексті усвідомлення, феномену осмислення і розуміння.

Якщо повернутись до проблеми смислу в параметрах методологічного аналізу, то в контексті новочасного періоду до метафізичного методу відносилось розуміння світу як «агрегату речей». В аспекті цього розуміння за аналогією з механічними устроями розглядалися усі феномени природного та соціального буття. Основою такого раціонального осмислення і гносеологічного оптимізму (який завжди орієнтує на ідеали пізнання) вчених Нового часу в ситуації наростаючої сили інтелектуальних енергій, було накопичення все більшого масиву, більшого об'єму природничо–наукового знання. Вважалося, зокрема, що математичне знання, як зразок раціональності і повної достовірності, його принципова наявність у сфері дійсно наукового знання, забезпечують останньому прийнятний рівень достовірності, більш високий, ніж дані досвіду. «В останні роки XVI і перші XVIII століття, – підкреслює Х. Ортега–і–Гассет, – тобто в той час, коли розмірковував Декарт, західна людина вірила, що світ володіє раціональною структурою, іншими словами, що організація реальності співпадає з організацією людського розуму, розуміло, з найбільш «чистою» його формою: з «чистим» або математичним «розумом»... Ті, хто вважав спостереження й експеримент найбільш характерними рисами нової науки, здійснювали невинуватий помилку. Не повідомлення ззовні, не зір і слух були тим твердим ґрунтом, на який впевнено спиралась Декарт і Галілей – якими б не були їх взаємні незгоди, а математичні символи, які виникають у власній свідомості людини, яка надмірно замкнулася в собі» [8, с. 193].

Там, де незгоди, де не можна налагодити консенсус, це вже суперечності, на основі яких формується новий рівень раціонального мислення – скептицизм. Його витoki, як відомо, знаходяться в давньогрецькій філософії, а свого розвитку він набув в Давньому Римі. Античні скептики заперечували догмати всіх шкіл, прагнули не висловлювати власних догматичних суджень, доводили, що претензії різних філософських, взагалі теоретичних побудов на

абсолютну істинність неправомірні, а істинність всіх знань античності відносна. В середні віки скептицизм втратив своє значення, оскільки був «замінений» пануючим теоцентризмом. Однак розвиток європейської науки вимагав більш чіткої відмінності знання і віри, визнання когнітивної значимості «методу сумніву». В XVI–XVII століттях скептицизм відроджується в рамках натурфілософії та декартівського раціоналізму і як звернення до праць древніх філософів, і як подальший розвиток ідей цієї традиції. Вони представлені, по-перше, у високій оцінці значення античного скептицизму, і, по-друге, в критиці середньовічного догматичного мислення, репрезентованого в схоластиці. Особливе місце в цьому ряду займає все згадуваний М. Монтень, для якого філософувати – означає в першу чергу сумніватися. В його «Дослідах» скептицизм, поєднаний з епікуреїзмом і спрямований проти схоластики та догматизму, постає не як гносеологічна доктрина, а як раціональний метод індивідуального пізнання, що дозволяє через особистий досвід розкрити людську природу в цілому. Високо оцінював ідеї скептицизму філософ XVII століття П. Бейль, котрий відстоював тезу про рівнозначні аргументи «за» і «проти» з визнанням «природного світла» всезагального розуму і абсолютної самоочевидності аксіом математики і логіки [7, с. 154–155]. Разом з тим, в певному сенсі, зберігаючи позитивну інтенцію античних скептиків, названі вище представники скептицизму реально оцінювали можливості і особливості людського пізнання, не заперечуючи значимості самої людини як суб'єкта творчого мислення.

Скептичні ідеї і сумніви відносно діяльності розуму розробляв англійський філософ Д. Юм. На його думку, будь-яке знання вироджується у ймовірність, оскільки існує невизначеність в самому предметі пізнання (перший сумнів), проявляється слабкість нашої здатності судження (другий сумнів), існує можливість помилки при характеристиці достовірності (третій сумнів). Скептицизм Д. Юма досягав крайніх форм, особливо в поєднанні з крайнім емпіризмом і запереченням онтологічного значення принципу причинності. Разом з тим Д. Юм не приймав ідею «повного» скептицизму, не погоджувався, «що все є недостовірним і наш розсудок ні до чого не може застосовувати ніяких мірил істинності і хибності... питання це зовсім зайве і ні я, ні хто–небудь інший ніколи не притримувався цієї думки щиро і постійно» [10, с. 269]. В наш час ідеї Д. Юма оцінені в нових контекстах, вяснено, що його тексти містять висловлювання, які можуть бути значимі для сучасної філософії і методології науки, зокрема, «чужих думок», природи людини тощо.

Важливо на сьогоднішній момент підкреслити, як це зробив Р. Рорті, що XVII століття «розкрило скептицизму нові обрії на життя за рахунок своєї епістемології, а не філософії розуму. Кожна теорія, яка розглядає пізнання з точки зору точності репрезентації і яка вважає, що достовірність може бути раціонально властива тільки репрезентаціям, робить скептицизм неминучим» [9, с. 84]. Скептицизм фактично перетворюється в культурну традицію, що тісно взаємопов'язана з виникненням нової філософської інтелектуальної позиції, в якій системно поєднується суб'єкт і об'єкт, «примирення» і взаємодія яких стало метою і завданням філософського пізнання і мислення.

За своєю сутністю скептицизм ставить під сумнів саму можливість філософії, якщо «під завданням філософії

розуміти насамперед прагнення привести людське знання до чіткої єдності, позбавленої внутрішніх суперечностей, узгодженої з даними світу досвіду» [4, с. 51]. Якщо цю тенденцію перевести на рівень особистісного мислення філософа–скептика, то воно прагне до різноманітності у філософському пізнанні, до концентрованої уваги на індивідуальному, неоднаковому, плінному і одночасно з неможливістю зупинитися на постійному, універсальному, стабільному. Разом з тим, характеризує скептицизм як «стан духу» мислителя, потрібно зазначити, що він звільняє від усталеної традиції; вказує на всі тонкощі мислення, на конкретне співставлення, пробуджує філософську думку від догматизму», «носить в собі дозу великої іронії над самовпевненістю і тупим педантизмом догматиків» [7, с. 157].

Несуперечлива, цілісна картина філософії – це лише певний ідеальний, і в даному сенсі створений, штучний образ. Реальне філософське мислення, як показує його історія, вбирає в себе всі суперечності розвитку і має потребу в скептицизмі як «інтелектуальному запобіжнику» від догматизму. Людина, яка мислить, пізнає, обов'язково набуває здатність до сумніву, скепсису і самоіронії, і це одна з фундаментальних її властивостей, які зміцнюють до неї довіру, а не руйнують її здатність до пізнання дійсності, що є найбільш дієвим засобом до розвитку мислення.

Таким чином, новочасовий період розвитку мислення характеризується в першу чергу переходом від теоцентричної («віро–центричної») трансцендентності до раціонального самовизначення. Дана тенденція була обумовлена розвитком науки, методологічної свідомості. Остання є засобом регуляції дослідницького процесу, який динамічно розгортався в період Нового часу, забезпечення в ньому необхідних раціональних стандартів та ціннісних механізмів вибору, а також вибору належного та побічного, підтримки заданих цільових орієнтацій. Дослідницький процес в цей період унеобхіднювався інтенсивним розвитком економіки, яка переходила від торгівлі до виробництва, від натурального виробництва до ринкових капіталістичних відносин. Ринкова економіка черпала свої енергії з науки, зі знання, з нових стратегій мислення, яке було концептуалізоване в раціоналізмі. В деякому сенсі, ринок – це вихід за межі економіки, це психологічний, інтелектуальний і соціальний прорив, важкодоступний для людини традиційної культури. Ринкова економіка, яка породжується в Новий час – це особлива соціально–економічна організація, яка може ефективно функціонувати лише при умові відповідних стратегій мислення і наукового пізнання.

Список використаних джерел

1. Гайденко П. П. Эволюция понятия науки / П. П. Гайденко. – М.: Наука, 1980. – 240 с.
2. Декарт Р. Рассуждения о методе / Р. Декарт // Сочинения в 2-х томах. – М.: Мысль, 1989. – Т.1. – С.250–296.
3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
4. Лапшин И. И. Философия изобретения и изобретение в философии / И. И. Лапшин. – М.: Лабиринт, 1999. – 399 с.
5. Лукашевич В. К. Философия и методология науки / В. К. Лукашевич. – Минск: Соврем. шк., 2006. – 320 с.
6. Мамардашвили М. К. Философские чтения / М. К. Мамардашвили. – СПб.: Азбука–классика, 2002. – 832 с.
7. Микешина Л. А. Философия познания. Проблемы эпистемологии гуманитарного знания / Л. А. Микешина. – М.: «Канон+» РООИ Реабилитация», 2009. – 560 с.

8. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия / Х. Ортега-и-Гассет. – М.: Наука, 1991. – 408 с.
9. Рорти Р. Философия и зеркало природы / Р. Рорти. – Новосибирск, 1997. – 320 с.
10. Юм Д. Трактат о человеческой природе / Д. Юм // Соч. В 2-х т. – М.: Мысль, 1965. – Т.1. – С.7–480.

References

1. Gaydenko P. P. Evolyutsiya ponyatiya nauki / P. P. Gaydenko. – М.: Nauka, 1980. – 240 s.
2. Dekart R. Rassuzhdeniya o metode / R. Dekart // Sochineniya v 2-kh tomakh. – М.: Mysl', 1989. – Т.1. – С.250–296.
3. Kryms'kyu S. B. Zapyty filosofsk'ykh smysliv / S. B. Kryms'kyu. – К.: PARAPAN, 2003. – 240 s.
4. Lapshin I. I. Filosofiya izobreteniya i izobreteniya v filosofii / I. I. Lapshin. – М.: Labirint, 1999. – 399 s.
5. Lukashevich V. K. Filosofiya i metodologiya nauki / V. K. Lukashevich. – Minsk: Sovrem. shk., 2006. – 320 s.
6. Mamardashvili M. K. Filosofskiy chteniye / M. K. Mamardashvili. – Spb.: Azbuka-klassika, 2002. – 832 s.
7. Mikeshina L. A. Filosofiya poznaniya. Problemy epistemologii gumanitarnogo znaniya / L. A. Mikeshina. – М.: «Kanon+» ROOI Reabilitatsiya», 2009. – 560 s.
8. Ortega-i-Gasset Kh. Chto takoye filosofiya / Kh. Ortega-i-Gasset. – М.: Nauka, 1991. – 408 s.
9. Rorti R. Filosofiya i zerkalo prirody / R. Rorti. – Novosibirsk, 1997. – 320 s.
10. Yum D. Traktat o chelovecheskoy prirode / D. Yum // Soch. V 2-kh t. – М.: Mysl', 1965. – Т.1. – С.7–480.

Ivanova N. V., PhD, Associate Professor, Head of Department «Preschool education» of Lutsk Pedagogical College, doctoral student of the department of philosophy and sociology, South Ukraine National Pedagogical University (Ukraine, Odessa), iva_chumbas@mail.ru

Creative thinking in the strategies of sociocultural and methodological reflections

The article shows that an important factor in the study of nature in the development of science and philosophy is a way of thinking that is formed on the basis of active intelligent (intellectual) activities. Productive thinking is determined by its methodological content, intellectual and epistemological status which gives consistency and richness of cognitive and rational activities. Method, the article substantiates, is the categorization feature of modern European science, rational cognition and thinking. The method associates conceptual form of the canon and the organ of thinking, style and approach to the research process, the categorial system, paradigms and scientific programs. It is emphasized that rational thinking as a strategy of science and culture of the modern era is under the influence of different by character factors: socio-cultural, value, economic, political. To explain the process of formation of thinking the author uses skepticism phenomenon that in the history of philosophy exercised an important influence on the development of creative thinking in different spheres of social and cultural activities.

Keywords: rationality, method, thinking, culture, science, perception, skepticism, empiricism.

Иванова Н. В., кандидат философских наук, доцент, заведующая отделением «Дошкольное воспитание», Луцкий педагогический колледж, докторант кафедры философии и социологии, Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского (Украина, Одесса), iva_chumbas@mail.ru

Креатив мышления в стратегиях социокультурных и методологических рефлексий

Показано, что важным фактором изучения природы в процессе развития науки и философии является мышление, которое формируется на основании активной разумной (интеллектуальной) деятельности. Продуктивность мышления определяется его методологическим содержанием, интеллектуальной и эпистемологической статус которого придает последовательность и содержательность познавательно-рациональной деятельности. Метод, подчеркивается в статье, является категоризационной характеристикой современной науки, рационального познания и мышления. Метод ассоциирует концептуальные формы канона и органа мышления, стиля и подхода в исследовательском процессе, категориального строя, парадигм и научных программ. Подчеркивается, что рациональное мышление как стратегия науки и культуры эпохи Модерна осуществляется под влиянием разных по характеру факторов: социокультурных, ценностных, экономических, политических. Для объяснения процесса формирования мышления автор использует феномен скептицизма, который в процессе истории развития философии осуществлял важное влияние на становление творческого мышления в разных сферах социокультурной деятельности.

Ключевые слова: рационализм, метод, мышление, культура, наука, познание, скептицизм, эмпиризм.

УДК 94:334.712(450)«14/16»

Кушнарьюва М. Б.,
кандидат философських наук, доцент,
Міжнародний науково-технічний університет
ім. академіка Юрія Бугая (Україна, Київ),
mkusznarjova@yahoo.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕХОВОГО УСТРОЮ В ІТАЛІЙСЬКИХ МІСТАХ РАНЬОГО РЕНЕСАНСУ

Особливості цехового устрою в італійських містах раннього Ренесансу аналізуються з огляду на характерний для італійських земель того часу міський поліцентризм. Співставлення кількості ремісничих цехів у різних містах, часу їх виникнення, причин таких часових та кількісних розбіжностей, порівняння вимог до особи, що виявила бажання стати членом цеху, цехових статутів, ролі та значення цехів у процесі управління містом, а також характеру взаємозв'язків цехів та міської влади в різних містах створюють підстави для висновку про неоднорідний характер цехових інститутів. Доба цехів як джерела більш-менш значного впливу на політичне життя у переважній кількості італійських міст була відносно нетривалою.

Ключові слова: Ренесанс, Італія, міста, ремесло, цехи, цехові статуту.

Сучасна доба глобалізації, транснаціональних корпорацій, надприбутків та наукомістких технологій робить поняття середньовічного ремісничого цеху відверто архаїчним і навіть нецікавим. Втім, те, що цехове виробництво – це певна стадія у формуванні промислового виробництва, ні в кого не викликає ніяких сумнівів. У радянській, а, враховуючи високий ступінь інерційності, то і в пізнішій історіографії сформувалося надзвичайно стійке уявлення про те, що цехова організація спричиняла «жорстку регламентацію виробництва», отже, цехи «гальмували розвиток виробництва та прогресивних виробничих відносин». Здається, на це уявлення не впливають ані політичні, ані соціальні, ані історіографічні зміни. Причому йдеться про будь-які цехи у будь-якій країні та у будь-який період середньовіччя. Питання або й сумніви викликає і сам ступінь узагальнення. Згадане уявлення, безперечно, змінюється, але надто вже поволі. До того ж, подібне узагальнення за умов теперішнього стану суспільно-історичних досліджень виглядає навіть некоректним. Особливо некоректним воно видається стосовно Італії доби середньовіччя та Ренесансу, адже економічна, соціальна та політична ситуації в італійських землях були надто специфічними, що підтверджують рівень розвитку виробництва, зовнішньої торгівлі, банківської справи, виникнення та утвердження комунальних інститутів. Отже, спроба розглянути особливості цехового устрою, його функціонування та, виходячи з сучасного стану досліджень подібної проблематики, з'ясувати його роль у винятковому розвитку італійських земель XIII–XV ст. є науково виправданою.

Проблема ремісничого виробництва у європейському середньовіччі є дуже своєрідною насамперед через те, що для, зокрема, радянської історичної науки вона проблемою взагалі не була. Це характерно для всієї магістральної лінії історичних досліджень, що сформувалася у радянський період; за авторитетним свідченням Л. М. Баткіна, у СРСР «бути медієвістом зазвичай означало досліджувати поземельні економічні відносини» [1, с. 74]. Це повною мірою стосується італійського ренесансного ремісничого виробництва та пов'язаних з ним питань. Упродовж радянського періоду зазначені питання розглядалися виключно В. І. Рутенбургом, М. П. Соколовим щодо Венеції, почасті Н. А. Бортником – відповідно до кола інтересів вченого – стосовно Риму та Л. О. Котельниковою